

Potrebna so dejanja...

Gorica je bila že pred vojno naravno gnezdo fašističnih gadov. Saj je imel tu sedež ves upravni in politični aparat, ki ni bil nič drugega kot najposlušnejši izvrševalec Mussolinijeve politike raznarodovanja Primorskih Slovencev ter gospodarskega in političnega zatiranja vseh prebivalcev mesta in okolice neglede na narodnost.

Med vojno, zlasti pa, ko se je v vsej goriški okolici pričelo ljudstvo samo upirati proti fašizmu, ko je dajalo svoje najboljše sinove v partizanske enote, ki so v neposredni bližini samega mesta, po slovenskih krajih in po Furlaniji s svojo drzno in neustrašno borbo preganjali nasilne okupatorje in njihove hlapce pod vsako krinko, je postala Gorica pribežališče vseh izdajalcev, vseh požigalcev in pobijalcev, ki se niso čutili varne tam, kjer so partizanske puške delele kazen za fašistične zločine. Tu se je znašlo vse, od Nemcev, preko italijanskih fašistov do zloglasne ljubljanske belogardistične policije in „črne roke“. Morda je bratstvo in povezanost mednarodne reakcije in zločinstva prišla malokje do tako očitnega izraza kot v Gorici med nemško okupacijo.

In v sredo gomazenja vse te golazni je treščila zmaga partizanskega orožja, trdnj svobode, demokratične misli. Mnogo fašistov je pred prihodom Jugoslovanske Armade zbežalo. Marsikaterega pa je že v kratkem mesecu dosegla pravica. Lice Gorice je bilo skoraj oprano.

Drugače je sedaj. Kdor ni doživel tukaj letošnjega maja, bi rekel, da se Gorici prav nič ne pozna, da je doživela z Jugoslovansko Armado in vsemi demokratičnimi silami sveta zmago nad fašizmom. Kajti po njenih ulicah, v uradih in tovarnah lazijo in vrtajo prav tako mirno in nesramno, prav tako nemoteno kot pred porazom Nemčije fašisti. Pred prvim majem t. l. jih je preganjal strah pred kaznijo, sedaj se pa čutijo kar nekam varne. A motijo se! One sile, ki so s tako nesebičnostjo in požrtvovalnostjo vodile borbo proti okupatorju, ne bodo odnehale v nadaljevanju te borbe, v izrebljanju vsega, kar je od premaganega fašizma še ostalo.

Danes smo naleteli na ovire: ne moremo se sprijazniti s počasnim, popustljivim in neodločnim načinom „čiščenja fašistov“. Žrtve, ki sta jih dala slovenski in tudi italijanski del tukajšnjega prebivalstva, zahtevajo drugačen postopek. In vsi iskreni in dosledni goriški protifašisti, tako Slovenci kot Italijani hočemo tudi izvajati čiščenje tako, kot odgovarja našemu pojmovanju borbe proti fašizmu. Zato smo se združili v Protifašistično slovensko-italijansko zvezo, zato smo si izbrali še posebno Komisijo za čiščenje fašistov. K sodelovanju smo povabili tudi one, ki dosedaj še niso aktivno sodelovali v tej borbi, vse one, ki nečijo biti fašisti. Nismo ozki in se ne oziramo na strankarske razlike. Cilj nam je smrt fašizmu, in kdor je pripravljen k temu doprinesiti lastne sile, nima vzroka, da bi se nam ne pridružil.

Pa so hendar pri nas še protifašisti, ki jim je borba proti fašizmu drugovrstnega pomena. Vajneje so za njih pike in vejice

Fašizem, smrtni sovražnik kulture

Že prve dni po nastopu fašizma je vodilni nemški pisatelj Hans Jost po svojem junaku jasno podal stališče nacionalsocializma do kulture z besedami: „Če slišim besedo kultura, zgrabim takoj za revolver“. Niso bile samo prazne besede: Strelji nacionalsocialističnih zločincev so popolnoma preprečili vsako pravo kulturno in znanstveno delo.

Fašistično uničevalno delo se je začelo s sežiganjem knjig največjih nemških umetnikov in znanstvenikov. Svobodoljubno inteligenco pa so preganjali z najhujšim terorjem. Kdor ni mogel zbežati v tujino, je končal svojo kariero v zloglasnih koncentracijskih taboriščih.

Vse fašistične šole od najnižjih pa do najvišjih so sistematično zastupljale mladino z nacionalsocialistično teorijo o nemškem nadčloveku. Potvarjali so zgodovinska dejstva, kjer so jih učili, da so ustvarili Nemci vse, kar je velikega in dobrega na svetu. Prepeljali so mladino s strupeno filozofijo o „rasni teoriji“, politiko „življenskega prostora“ in s sovraštvom proti slovanskim narodom, ki naj bi po njihovih načrtih postali sužnji nemškega „nadčloveka“.

Mnogo je bilo ljudi, ki so fašizem radi nazadnjaštva imenovali srednjeveški pojav. Toda srednji vek, je poleg vseh svojih slabih del ustvaril tudi zgodovinska umetniška dela, ki jih še danes občuduje ves svet.

Fašizem je pa zgodovinske spomenike umetnosti samo rušil in uničeval.

Napuhnjeni SS-ovci, ki so se smatrali za gospodarje sveta, so se slikali na Napoleonovem grobu v Parizu. Pretopili so bronaste pariške spomenike v topove (kip Balzaca in Voltaire-ja). Tudi kip Gregorja Vinskega, delo našega umetnika Meštroviča, je zadela ista usoda. Oropali in delno uničili so etnografski muzej v Splitu in Skoplju, sežgali nenadomestljive rokopise in knjige iz prve dobe tiskarske umetnosti, ki so se nahajali v Beograjski narodni knjižnici. Uničili so knjižnico v Karlovcu in škofovski arhiv z dragocenimi rokopisi iz naše zgodovine, ki še niso bili niti preučeni. Bombardirali so naša največja zgodovinska spomenika samostana Žičo in Sopočani; raztrgali so znano sliko Paje Ivanoviča „Selitev Srbov“. Minirali so cerkveni stol z znamenito ikono iz 17. stoletja

v Kraljevi. Oropali so nešteto šol, muzejev in univerz.

Še privatnikom so pokradli umetniške dragocenosti. Organizirali so si poseben, kulturni oddelek, ki je imel edino nalogo ropanje umetnin. Vrednost ukradenih umetnin se ceni nad 36 milijard dolarjev.

Fašistični zločinci so ropali po vsej Evropi, največ je pa trpela miroljubna SZ, kjer so porušili in požgali nešteto muzejev. Porušili so Kievske Lavro in druge zgodovinske stavbe. Poškodovan je bil državni muzej v Leningradu, galerija Trojakovskega, stalinska galerija slik, galerija slik v Minsku in Sinferopolu ter umetniška muzeja v Kišnjevu in Tirasopolu.

Pri pilotu v sestreljenem nemškem letalu pri Leningradu so našli špičalko, kjer je bil označen za vojaški objekt, ki se ga mora uničiti, državni muzej, ki je ena izmed največjih in v najdragocenejših umetniških galerij v svetu.

Kamorkoli je stopil škorenj fašističnih osvajačev, tam ni ostalo več niti sledu o kulturi in umetnosti. Fašizem je zato smrtni sovražnik kulture.

vzhod. Skoraj ob istem času se je zaključil kongres francoske komunistične partije. Ta kongres se je vršil, ko se je v Alžiru ljudstvo uprlo policijskim metodam tamkajšnjih oblasti. Kongres je brez vseh pridržkov zahteval popolno svobodo in neodvisnost alžirskega ljudstva. Prav tako, kakor v Alžiru, so izbruhnili nemiri v severni in južni Italiji. Rodoljubi so se v južni Italiji uprli tamkajšnjim upravam, kjer je še polno fašističnih in profašističnih elementov, razbili oblast ter vzpostavili svoje narodne odbore. V severno italijanskih industrijskih mestih, zlasti v Turinu in Milanu je prišlo do delavskih stavk. Tudi v Belgiji je delavstvo pripravljeno s stavkami odgovoriti na spletke belgijskih reakcionarjev in belgijskega kralja, ki noče odstopiti od prestola.

V svetu se vrši velika bitka za priznanje in zavarovanje pravic narodov, ki so si jih priborili za časa velike vojne. Svobodoljubni narodi in demokratične sile kažejo v tej bitki visoko zavest in odločnost. Ta boj in ta odločnost se je kakor vidimo prinesla iz Evrope v Afriko, pa tudi Azijo in Indijo.

V Indiji se je pred mesecem začela velika konferenca pod vodstvom indijskega podkralja Wawella. Po nekaj zasedanjih, ki še ni prišlo do soglasja se je konferenca ustavila. Začela se je na vprašanje, da bi dosegla razširjenost, podkraljevega sveta z domaćini, da bi tudi oni opravljali in ne bili samo podkraljev svet.

Med tem časom pa je prišel na svobodo indijski voditelj Valephaj Patel, ki je bil leta 1942 aretiran, ker je naslovil na tamkajšnje oblasti poziv: „Zapustite Indijo!“ Sedaj, ko je prišel iz zaporja je razpravljal s svojo stranko o dogodkih, ki so leta 1942 temu pozivu sledili. Med drugim je dejal: „Ni mogoče govoriti o tem, da bi spremenili svoj poziv ali pa da bi ga pozabili. Če bo temu kaj sledilo, tedaj bo ta poziv zapustite Azijo!“

Vso zamotanost indijskega vprašanja pa nam kaže izjava republikanskega senatorja Združenih držav gospoda Roberta Tafta, ki je dejal: „Velika Britanija naj ne dobi nobene pomoči, dokler se ne odpove omejitvam, ki ji je naložila trgovini, kajti mi želimo prodajati Indiji ali Egiptu na isti podlagi kakor britanski imperiji.“

Volitve v Angliji

Za izid volitev se še ne ve. Sovjetski komentator Lemin je formuliral takole: „Ali bo Anglija odigrala prav tako vlogo pri demokratičnem urejevanju Evrope in organizaciji miru in varnosti, kakršno je bila odigrala v borbi proti fašistični Nemčiji ali pa bo obratno v njenih vladajočih krogih spetna zmagali Chamberlainovci Reuter pa ugotavlja tole: „Churchill ali ne, to je glavno vprašanje, ki se tiče vsega sveta“. Chamberlainovci so bili tisti, ki so dajali podporo fašizmu in s pogodbami v Monakovem izročili čehoslovsko ljudstvo v suženjstvo nemškega imperijalizma. Po vsemu kaže, da je volilna borba v Angliji huda in da se je laburistična stranka močno okrepla.

Tito v položaju v Grčiji

Ves svetovni tisk piše o nasilnih grških fašistov nad demokratičnimi prebivalci Grčije, posebej pa nad prebivalstvom Egejske Makedonije. Maršal Tito je v svojem govoru na Kosmaju dejal: „Grški narod je imel tako nesrečo, da so mu zopet sedli za vrat različni reakcionarji, ki ne preganjajo

PREGLAD SVETOVNIH DOGODKOV

Uprašanje Tangerja — Razgovori v Moskvi — Borba ljudstev za pravico — Volitve v Angliji — Položaj v Grčiji — Sestanek „Treh velikih“ — Voja proti Japonski

Poljsko ljudstvo ima svojo narodno vladno enotnost. Navdušenje, s kakršnim je poljski narod sprejel svojo novo vladno je vsemu svetu pokazalo, da ta vlada uživa zaupanje vsega poljskega ljudstva. Tudi velike zaveznice so novo poljsko vladno priznale in vzpostavile z njo diplomatske stike. Mednarodna reakcija si seveda ni mogla kaj, da ne bi začela takoj rovariti proti tej vladi. V Londonu so poljski reakcionarji izjavili, da poljska vojska v emigraciji ne bo razpuščena, prosluli general Bor pa je demonstrativno izvršil pregled prve oklopne divizije te vojske. Reuter-

je dopisnik je smatral za potrebno, da o gospodarskem položaju v Varšavi napiše nekaj pesimističnih pripomb in ugotovi, da „je mesto nujno potrebno zavezniške pomoči“.

Uprašanje Tangerja in Sovjetska Zveza

Neprimerno večje pozornosti s strani mednarodne reakcije pa je deležna Sovjetska zveza. Ko je SZ postavila zahtevo, da deluje tudi ona pri pogajanjih o Tangerju, je naletela na velik odpor. Nekateri angleški časopisi so trdili, da bi s sodelovanjem SZ pri teh pogajanjih bila razrušena osnovna načela mednarodnega ravnotežja. Kljub temu je SZ vendarle dosegla, da sodeluje pri teh pogajanjih, kar pomeni da je reakcija zopet doživela poraz.

Hkrati z napadi na SZ ob vprašanju Tangerja smo bili pričča potikanj in obrekovanj tudi v vprašanju Armenije, Dardanel, Zakarpatske Ukrajine in Kitajske. Vsemu svetu je znano, da je del Armenije prišel po prvi svetovni vojni pod turško oblast. Razum-

ljivo je, da so prišle do izraza težnje tega ljudstva, da se združi s svojo domovino. Turški časopisi pa že pišejo, da bo Turčija odločno odbila kakršnokoli sovjetsko zahtevo glede pokrajin Armenije, ki so pod Turčijo, kakor tudi glede oporišč v dardanelski ožini. Ta izjava in tako zadržanje Turčije je dalo povod za nešteta sumničenja in podtikanja. Nekateri časopisi v Londonu pišejo o tem, kako je SZ obnovila v Evropi stare imperalistične težnje carske Rusije. Poseben dokaz zato iščejo v priključitvi Zakarpatske Ukrajine k Ukrajinski sovjetski socialistični republiki. S tem podtikanjem je reakcija zopet pokazala, da ne namerava upoštevati voljo ljudstev do samoodločbe.

Moskva središče svetovne politike

V Moskvi se vodijo sedaj razgovori med sovjetsko vladno, predsednikom čunkinške vlade, predsednikom in ministrom za notranje zadeve mongolske republike, pa že ugotavljaio nekateri reakcionarni časopisi, da se v tem izražajo imperialistične težnje SZ na vzhodu. To povdarjajo kljub temu, da so se ta pogajanja za-

čela po iniciativi kitajske vlade, na kar je pristala tudi Amerika in Velika Britanija. Vse to blatenje je posledica težav in nasprotij, s katerimi se mora boriti mednarodna reakcija je posledica njenega strahu pred vedno večjimi uspehi svobodoljubnih narodov in demokratičnih sil.

Ljudstva se bijejo za priznanje priborjenih pravic

Vodilni konservativni časopis „The Scotsman“ piše: „Romunijo je osvobodila Rdeča armada. V Romuniji pa se je vršilo zborovanje romunske liberalne stran-

ke. Na tem zborovanju je predsednik liberalcev Tatarescu izjavil, da obstajajo med Romunijo in SZ nerazdružljive veze in da je politika Romunije obrnjena na

v pravilih in delitev dela, še predno so s tem delom pričeli. To ni samo dlakocestvo, ampak je velika ovira v izvajanju antifašističnega programa. Kdor pa ovira borbo proti fašizmu, se ne bo mogel več dolgo bahati z naslovom „protifašist“. Posledice njegovega lustnega dela, oziroma njegovo oviranje našega dela ga bodo sami razkrinkali. Potrebna so dejanja.

Vsi mi, ki smo prinesli načela uničevanja fašizma z bojnega polja na polje ljudskih sodišč, bomo ta načela izvajali prav tako dosledno, kot so jih izvajali naši borci. Zedinjeni v protifašistični slovensko-italijanski zvezi bomo s pomočjo Komisije za čiščenje fašistov pometli fašiste z ulic in jih vrgli iz uradov. Ta cilj je višji od razlik, ki še obstojajo med nami. To morajo priznati vsi, ki hočejo ohraniti častni naziv sodelavca v borbi proti fašizmu.

Ž. F.

JUGOSLAVIJA - JAMSTVO MIRU NA BALKANU

Na dan 4. obletnice narodnega upora v Srbiji, je imel maršal Tito na svečani proslavi v Kosmaj govora, v katerem je med drugim dejal: „Jugoslavija je po dolgi in težki borbi zavzela eno prvih mest med združenimi narodi, ki so se borili proti nacizmu in fašizmu. Bivši voditelji Jugoslavije so vodili državo samo iz poraza v poraz, so uničili našo zvezo: Malo antanto in Balkanski blok, ter končno prodali državo Hitlerju, največjemu sovražniku Slovanstva.“

„Danes je Jugoslavija nerazdružljivo povezana s trdnimi dogovori s Sovjetsko Rusijo in ima zelo dobre odnose z drugimi narodi, zlasti s slovanskimi.“

Prijateljstvo z Anglijo in Ameriko

„Z Anglijo in Ameriko nas veže vojna tradicija skupne borbe proti fašizmu.“

„Prepričan sem, da bo ogromna večina naprednega angleškega in ameriškega naroda onemogočila one, ki nam poizkušajo škodovati, ter nam pomagala v borbi za naše pravice.“

Naša vojska zvest čuvar naših pridobitev

„Čimprej bi radi pustili naše borbe domov. Toda dokler so pod orožjem razne armade in dokler niso zajamčene naše pravice, naša vojska ne bo šla domov.“

„Naša vojska je tisti činitelj, ki bo zavaroval in očuval pridobitve, za katere smo dali toliko žrtev in prelili toliko krvi.“

Tesni odnosi

Jugoslavija ima danes zelo tesne odnose z drugimi svojimi slovanskimi brati, s Poljsko, Češko-slovaško, Bolgarijo in Albanijo. Ti odnosi obljublajo, da bodo prišli do take stopnje, da bodo nerazrušljiva vez slovanstva in jez proti vsem katastrofom, vsem nevarnostim, kakršne so se godile leta 1941. Jugoslavija velja danes na Balkanu za činitelja miru in jamči, da ne bo več prišlo do podrobnih krvavih sporov, kakor

so se nekdaj dogajali. Te so podpihovali iz tujine razni reakcionarji, ki niso želeli, da bi na Balkanu narodi živeli v slogi. Jugoslavija ima tesne bratske tovariške odnose z Bolgarijo. Zrušene so tiste pregraje, ki jih niso ustvarili bolgarski kmetje ali delavci, niti jugoslovanski delavci in kmetje, temveč bolgarske in jugoslovanske reakcije in tuji imperialisti. Ta pregraja je porušena. Danes sta Jugoslavija in Bolgarija na poti popolne enotnosti proti vsem onim, ki bi se upali dvigniti proti njihovi svobodi in njihovi neodvisnosti.

Ali res slovenska sodišča?

Z ozirom na članek ki ga je priobčil dnevnik „Glas zaveznikov“ pod naslovom „ustanovitev slovenskih sodišč“, je potrebno spregovoriti nekaj besedi. Človek, ki prečita ta naslov in ne čita dalje, se razveseli ker misli, da smo končno le dobili slovenska sodišča na katere smo morali čakati na Primorskem celih 25 let. Temu pa ni tako. Ko čitaš dalje, izveš takoj, da je to sam naslov in o pravih slovenskih sodiščih ni govora. Ne vemo sicer, zakaj je potrebno ustanovljenje takozvanih slovenskih sodišč, ko imamo mi svoja narodna sodišča že od jeseni 1944. Zavezniška vojaška uprava misli odpraviti vsa narodna sodišča, ki so plod borbe italijanskega in slovenskega svobodoljubnega ljudstva in upostaviti zopet sodišča, ki so obstojala do 8. septembra 1943. Kakšna so bila ta sodišča, dobro vemo. Na vseh važnejših mestih so bili ljudje, ki so uživali zaupanje fašizma in so sodili na podlagi protiljudskih zakonov. To prav gotovo niso sodišča, ki bi lahko uživala zaupanje širokih ljudskih množic italijanskega in slovenskega prebivalstva. Polkovnik L. F. Dawson, glavni pravni uradnik zavezniške vojaške uprave je izrazil namene zavezniške uprave. Sodišča v Tolminu, Kanalu in Komnu naj bi dobila sodnike slovenskega porekla. Pojasniti moramo, da ne prebivajo Slovenci samo v Tolminu, Kanalu in Komnu, ampak tudi v Kobaridu, Bovcu, Brdih, Gorici, Trstu in ostalem Slovenskem Primorju. Vseposod tukaj

samo slovanskega življa v Makedoniji, temveč preganjajo tudi narod... Tudi pred vami vsemi in pred vsem svetom pravim, da so tisoči pobegli v Jugoslavijo, ne samo Makedonci, temveč tudi pravih Grkov-Helenov.“

„Danes pa vam morem to povedati, da kljub vsem našim željam, da ostanemo v najboljšem prijateljstvu in najboljših odnosih z Grčijo, na grški meji brez vsakega povoda grški provokatorji in reakcionarji Edesove čete streljajo z minometi in strojnimi preko naše meje, da bi nas

Sestanek „Treh velikih“

!Svetovna javnost željno pričakuje sestanek med generalisimom Stalinom, Churchillom in predsednikom Trumanom. Kajti vsak sestanek „Velikih treh“ je v dobi vojne prinesel človeštvu nove upe po končni zmagi in novi ureditvi

Vojna proti Japonski

Vojna na Pacifiku se z vedno večjo silo nadaljuje. Zavezniki so osvobodili Filipine. Kitajci zanjejo velike uspehe in osvobajajo okupirano ozemlje. Industrijska središča Japonske so pod stalnim

izvali. Mi se ne damo zapeljati izzivanju reakcionarjev, ne odgovarjamo nanj, ker vemo, da grški narod z njimi, da jih Grčija prezira, da jih grški narod ne mara.“

Zadnje vesti pa pričajo, da je grška vlada sestavila komisijo, ki bo na licu mesta raziskala obtožbe. Reuter poroča da bo komisija izdala uradno izjavo zaveznikom, v kateri jih prosi, da naj podvzamejo vojaške ukrepe, dokler se položaj dokončno ne uredi.

ter ureditvi miru. Fašizem je poražen. Sestanek bo položil nove in močne temelje za pravičen in trden mir. Zdi se, da mednarodni reakciji ni posebno po volji ta sestanek.

udarom zavezniškega letalstva. Vse kaže da bodo japonski imperialisti prisiljeni, da v bližnji bodočnosti položijo orožje in zaprosijo za premirje.

so delovala že pred okupacijo zavezniških čet narodna sodišča, ki so nastala v najtežjih prilikah, v času naše osvobodilne borbe. Ta narodna sodišča, ki jih je ljudstvo ustvarilo, so ukinjena. To je plačilo za vse žrtve, ki jih je moral slovenski narod doprinesiti. Narodna sodišča so odpravljena, ker nimajo pravne podlage, tako pravi podpolkovnik Dawson. Podlage na starih fašističnih zakonih res nimajo, toda imajo trdnjšo podlago, ker so zrasla iz ljudstva, ki je vir prava. Koliko trpljenja je bilo potrebno za ustanovitev teh narodnih sodišč. Koliko Slovencev in Italijanov je padlo v borbi, da bi dosegli ustvaritev postavljenih ciljev, ustvaritev naše oblasti, ustvaritev naših sodišč.

Na sodiščih v Gorici, Trstu in Pulju naj bi bil v vsakem oddelku en Slovenec ozir. Hrvat. Ali je to nepristransko gledanje proti Slovincem? Vsak pošten človek bo priznal, da ni pravilno in da se s takšno rešitvijo slovensko ljudstvo ne more zadovoljiti. Po takem ustroju ne bi bile zavarovane pravice slovenskega ljudstva. Slovensko in italijansko demokratično ljudstvo si želi samo narodna sodišča in narodne sodnike, ki jih je izvolilo na demokratičen način iz svoje srede in za katere ve, da so vredni, da odločajo o njihovih zadevah.

Predpisi, katere bi uporabljala ta takozvana slovenska sodišča, katere misli upostaviti zavezniška uprava, bi bili zakoni, ki so veljali pred 8. sept. 1943, in so vsi

prežati s fašističnim duhom. Po pravici lahko imenujemo sodišča, ki so bila ustanovljena pred 8. sept. 1943, fašistična, ker fašizem v svoji dobi prav gotovo ni počival in je izdajal zakone v duhu fašizma. Zato tudi sodišča, ki so dajo po takih zakonih, ne moremo imenovati drugače kot fašistična.

Slovensko in italijansko demokratično ljudstvo odklanja, da bi jim sodila zopet sodišča od 8. sept. 1943, ki imajo pravno podlago na fašističnih zakonih. Italijansko in slovensko ljudstvo ima zaupanje v svoja narodna sodišča, ki so prava ljudska sodišča in ki so že v teku osvobodilnega boja dokazala, da znajo pravično razsojati zadeve, ki se tičejo Italijanov i Slovencev.

MLADINA IN ŠOLA

Dovolj je že znano in ne bomo več ponovno poudarjali, kako je fašizem zatiral naše prosvetno življenje. Ob razpadu Italije je italijansko učiteljstvo, ki je bilo nameščeno na naših slovenskih šolah z izrečno nalogo potujčevalo našo mladino, ko pa je občutilo, da je prišel čas obračuna je v strahu pred našo prebujeno narodno silo pobegnilo. Zateklo se je v dobro utrjena mesta pod zaščito okupatorja. Na našem podeželju, ki je bilo osvobodeno, pa se je začelo novo življenje. Spontano so se ustanovljale slovenske šole. Prve šole so se pojavile v novembru 1943. Občutno pa je bilo pomankanje slovenskih učiteljev. Na Primorskem je bilo le malo slovenskih učiteljev in še te redke je fašistični režim premestil v notranjost Italije, da so izgubili vsak stik z domovino. Ljudstvo si je pomagalo na ta način, da so izbrali izmed vaščanov takega, ki jim se je zdel primeren, da bi lahko vršil službo učitelja. Ijavile so se predvsem mlada dekleta, ki so se s svojo naravno inteligenco dvignila nad ostale in čutila v sebi posebno nagnjenje do učiteljskega poklica. Poleg teh so se javile tudi tovarišice, ki so poselele razne srednje šole, a so prekinile študij, ker niso hotele posecati okupatorjevih šol, ki so bile prepregnene s fašističnim duhom. Brez vsake poklicne izobrazbe so sprejele težko nalogo. Tako je nastala neka nova kategorija učiteljstva ki se imenuje pomožno učiteljstvo. Naravni dar, ki je pripeljal te ljudi k izvrševanju tega poklica, za katerega niso bili strokovno usposobljeni, je ustvarjal čudeže. Skoro vsi brez izjeme so dosegli to, za kar se je marsikateri učitelj boril vse življenje telesno, duševno: navezanost in tovarštvo med mladino in učiteljem. Ponovno je bilo potrjeno pravilo, da mora biti učitelj rojen vzgojitelj. Tega ne more dati nobena šola, to more biti človeku prirojeno. Razumljivo je, da primanjkuje našim pomožnim učiteljem strokovna usposobljenost. Da se temu odpmore, so se že med našo borbo vršili pedagoški tečaji. V najtežjih prilikah, med pokanjem pušk in mitraljezov so naši najboljši profesorji podajali učiteljskim pripravnikom osnovne pojme vzgojeslovja. Viden je bil uspeh teh tečajev na naših šolah.

Vendar se nismo zadovoljili samo s tečaji. Ustanovljeni so bili po vseh okrajih tudi študijski krožki. Študijski krožek združuje učiteljstvo dveh ali več šol. Na tedenskih sestankih se učiteljstvo metodično pripravlja za pouk. Vodstvo krožka je poverjeno poklicnemu učiteljstvu.

Vključ najtežjim prilikam se je naše šolstvo nepo razvijalo. Ob svobodi smo imeli na teritoriju sedanjega goriškega okrožja 165 šol. Po osvoboditvi se je število šol takoj dvignilo na 212.

Naša šolska mladina je pozdravila svobodo s pravim navdušenjem. Po vseh šolah so se

vršile proslave s programi, ki so pokazali dostojno kulturno višino naše partizanske šole. Odredba, da mora naša vojska zapustiti kraje, ki jih je osvobodila z lastnimi silami, je našo mladino zadela v živo. Naši pionirski so bili vendar tako tesno povezani z našo vojsko. Mali junaki so vršili kurirsko službo, poročali o kretanju sovražnih čet, nosili hrano, zbirali municijo itd. v stalni nevarnosti da pridejo sovražniki v pest. Naši mladini je partizan vzor, nanj gleda z občudovanjem in ljubeznijo. Tesno povezanost mladine z našo vojsko more razumeti le tisti, ki je sam doživel skupno borbo vsega naroda proti okupatorju. Vojska in narod je pri nas eno, je neločljivo, ker je vojska zrastle iz naroda, ker je del naroda in se ne da odtrgati, kakor ne moreš odtrgati uda od telesa. Zato so razumljivi kriki bolečine, ki kričijo iz nešteti spomenic, ki jih je naslovila naša šolska mladina zaveznikom in maršalu Titu. V njih protestira proti odhodu naših čet in izraža zahtevo, da se Primorska priključi Titovi Jugoslaviji. V preprostih besedah, kakor jih more sestaviti šolarček osnovne šole, se zrcali tolikšna ljubezen do naše vojske in Titove Jugoslavije, da mora ganiti še tako trdo srce. S preprostimi besedami so opisane žrtve, ki so jih dale posamezne vasi v borbi proti fašizmu. „Naša vas je majhna, pa je dala za svobodo 23 žrtev.“ piše mali šolarček iz Brd. In tako se vrsti pred nami gorje naših vasi, ko prebiraš spomenice drugo za drugo, pisane z okornimi črkami z neveselo ročico. Prav nikjer pa ne najdeš molodovanja. „Hočemo Titovo Jugoslavijo.“ - To je plebiscit naših najmlajših, ki so tudi doprinesli svoj krvni davek za svobodo.

S 15. junijem je bil pouk na šolah zaključen in pričele so se počitnice. Ni pa počitnic za naše učitelje. Pokrajinski NOO je razpisal pedagoški tečaj za pomožne učitelje. Zanimivo je da smo pri organiziranju tega tečaja naleteli na take ovire, kakršnih nismo pričakovali. Zavezniške oblasti so prvotno tečaj prepovedali, pozneje so ga sicer dovolile, a je vojaštvo zasedlo vse prostore, ki bi bili primerni za tečaj. V tej zadregi smo se obrnili na jugoslovansko poveljstvo zasedenega ozemlja, ki pa je nasprotno pokazalo veliko razumevanje za naše kulturne težnje in nam nudilo vso pomoč, da se tečaj čimprej prične in se tečajnikom nudi čim več udobja. Že vnaprej smo pričarani, da bo tečaj dosegel svoj namen, ker ga vodijo naši priznani in izbrani pedagogi.

Razvoju našega šolstva se stavljajo na pot velike ovire. Predvsem pomanjkanje učnih prostorov in knjig. Veliko naših šol je okupator popolnoma požgal ali delno porušil, nekatere pa je za sedlo vojaštvo. Naše civilne oblasti so vojaško oblast naprosile, da izprazni vsa šolska poslopja, da bodo zopet naše slovenske šole služile svojemu namenu, prosveti

in omiki. V koliko bodo do jeseni popravljena porušena šolska poslopja, je odvisno od gospodarskih prilik. Nove šolske knjige, ki bodo zajele tudi tudi veličino naše narodno osvobodilne borbe, se pripravljajo in bodo v jeseni na razpolago.

Vsa Primorska se trudi, da bi čimprej izbrisala sledove fašističnega jarma, ki nas je tlačil 25 let, da bi izbrisala sledove narodno osvobodilne borbe, tudi na prosvetnem polju in dvignila naše šolstvo na višino, kakršna pripada kulturnemu narodu.

Mladina vseposod na delu

Še nikoli ni bilo na Tolminskem toliko vesele razgibanosti, kot jo je danes v dneh svobode, v dneh ko se naša hrabra vojska mudi v naših svobodnih vaseh.

V Podbrdu prireja mladina svoje prve mitinge in sodeluje pri tem z našimi borci. Pod okupatorjem se ni mogel naš narod udeleževati, pa se slišijo vseposod pesmi svobode. Mladina se zaveda, da je bodočnost njena in da je ta bodočnost srečnejša. Vsled tega noče zaostati za mladino tistih tolminskih vasi, kjer so imeli že pred osvoboditvijo možnost, da so se marsičesa naučili. Na pobudo tovariša iz vojske so sklenili, da bodo pazno čitali naše časopise ter bodo v kratkem ustanovili ljudsko čitalnico.

V Tolminu se je mladina zbrala na svoji prvi konferenci SKOJ-a, ter sprejela naloge, ki so bile sprejete na drugem kongresu Slovenije v Ljubljani. Zaveda se, da se je naš narod med prvimi dvignil v borbo in da je pod geslom „Smrt fašizmu - svoboda narodu“ dal svoj krvni davek za svobodo naše dežele. Mladinke so priredile kulturni večer, ter nudile našim borcem prijetne ure v domačem krogu.

Mladinke v Ravnici so že dalj časa vezale krasno zastavo z željo, da jo bodo od prvi priliki podarile našim junaškim borcem. Priredile so miting dne 8. t. m. ter podale nekaj dobro izpeljanih točk. Slovenski prapor so poklonile enemu izmed najvrednejših in sicer mlajšemu vodniku Mato Štadogaru iz 1. bataljona II. ud. brigade, VII Divizije. Ponosno je sprejel mladi junak poklonjeno zastavo in stopil na čelo bataljona. V bojih preizkušenim borcem so se od ganotja zaiskrile oči.

Simbolična poklonitev je strnila vrste slovenskega in hrvaškega naroda v nerazdružljivo vez: zvestobol!

V vasi Vrata so komaj pričakali, da se je vrnila tov. Marija, katero so izvolili za delegatko na drugi mladinski kongres v Ljubljani. Radostnega lica jim je odkrila vse lepote kongresnih dni, posebno je povdarila navdušen sprejem, ki so ga bile deležne naše delegatke iz Primorske in Koroške.

V spomin na tiste nepozabne dni je prinesla s seboj kup zastavic, katere je razdelila po vasi; našim najmlajšim pa je prinesla zvezke „Pionirja“. (Rožji)

IZ NAŠIH KRAJEV

Iz Gorice

Dokler so fašistične zveri razsajale po našem Primorju si lahko čital v vsakem javnem lokalu napis: „Qui si parla soltanto italiano“. Še na cesti so te vstavili, včasih celo pretepli, če si govoril slovensko.

Mislil sem, da se take stvari ne bodo nikoli več ponovile. Žalibog pa, odkar je naša vojska zapustila mesto, se vsak dan ponavljajo primeri, ki jasno kažejo, da hočejo fašistični šovinisti zopet postaviti prejšnji režim zatiranja in preganjanja Slovencev ter njihovo pretirano birokratsko upravo.

Pa nič zato, to bi še prenesel. Da bi pa zopet moje slovensko ime s silo popačil v italijansko, tega pa nisem hotel dovoliti. Že v prvi na županstvu, kjer je uradnica našla stare razpredelnice, mi je hotela napisati zopet popačeno italijansko ime. Šele z odločnim nastopom sem ji to preprečil.

Isti, še nesramnejši način je uporabila uradnica na uradu za izdajanje živiliških nakaznic v ulici Crispi. Enostavno mi je spremeniла moje slovensko ime Lojze v Luigi. Ko sem jo ves ogorčen nahlulil, da je že čas, da nehajo nasilno potujčevati naša imena, mi je odgovorila: „Siamo pure qui Italiani“ - Vendar sem jo z odločnim nastopom prisilil, da je pravilno prepisala moje ime iz legitimacije.

Toda še nikoli dovolj razočaranj. Pred uradom sem šel mimo dveh žensk in slišal zmagovito izjavo italijanske šovinistke, ki je gledala živiliško karto: „Grazie a Dio“ - che non vedo più scritto „kruha“. Seveda je izgovorila namesto kruha - kruka.

Jasnejših dokazov, da se ponovno uvaja fašistični sistem in da se poizkuša med združene Slovence in Italijane vnesti razdor, menda ni treba. Dolžnost vseh protifašističnih Slovencev in Italijanov je, da nastopimo odločno proti vsem takim nesramnim izživljanjem in že v kali preprečimo fašistom njihovo zločinsko razdiralno delo.

Z. L.

Iz Podgore

Od kar so se naši borci vrnili iz raznih koncentracijskih taborišč domov, je začelo v naši vasi novo življenje. Šli so takoj na delo in v nedeljo dne 8. t. m. smo imeli priložnost prisostvovati prvi kulturni prireditvi. Kljub hudi nevihti in ko se nebo še ni zjasnilo smo videli zbirati se stare in mlade, da

se udeležijo te manifestacije, kateri je prisostvoval tudi zastopnik zavetniške oblasti.

Sporod je bil dobro izbran in primeren. Nastopal je pevski zbor, šolska mladina in interniranci. Z našo himno „Naprej zastava Slave“ se je začelo slavlje. Sledile so razne deklamacije, solospeli in skupinski nastopi. So bila poročila ki so se kmaj v zadnjih tednih vrnili, ko so opisali svoje doživljanje.

Upoštevač dejstvo, da je bilo prekinjeno vsako prosvetno delovanje za dobo skoraj 20 let, moramo biti prav zadovoljni z posameznimi izvajanjmi, posebno mladinskimi, ker se ni mladina nikdar učila naše besede.

Vsem, ki so se potrudili za tako dober uspeh manifestacije, vsa čast in hvala.

Razveselila nas je tudi vest, da so v teku priprave za otvoritev knjižnice, ki bo brez dvoma pripomogla k razširitvi ljudske izobrazbe.

(Gojko)

Iz Kanala

Mladina in vaščani v Velendolu so z veseljem dopisovali v steno. Vedno je prinašal kaj novega. Vsado ki je prišel v vas je videl v steno sliko vasi. Toda dne 7. julija so prišli v vas zavezniški vojniki italijanske narodnosti ga raztrgali ter ljudstvu grozili, da bodo aretirani, če bi še kdaj videli v vasi kakšen napis ali pa steno. Vaščani, ki so zelo trpeli pod fašističnimi tolpami ter mnogo žrtvovali za popolno osvoboditev se čutili užaljeni in se čudijo, da prav ti, ki povdarjajo vseposod demokracijo, niso na njihove pritožbe ničesar ukrenili proti temu fašističnemu obnašanju svojih podrejenih.

Kojsko

Tudi naša vas si je uredila stenski časopis, v katerem vaščani jasno izražajo vročo željo po napredku v novi domovini. Postati hočejo svobodni kakor so ostali narodi Jugoslavije.

Dvignili bomo red in čistočo vasi. Postavili smo tovariša, ki bo odgovarjal za čiščenje vasi; pri tem delu pa mu bomo vsi pomagali.

Vojka

Pismo iz Krestenice

BODIMO ENOTNI

Naša najvažnejša sedanja naloga je utrjevanje bratstva in enotnosti vseh jugoslovanskih narodov. Prav tako važ-

na in potrebna pa je tudi enotnost in bratstvo med okraji, vasi in posamezniki.

Osvobodilna Fronta je ublažila sovraštvo med narodi in jih združila v skupni borbi proti fašističnemu okupatorju. Popolnoma je izpremenila značaj slovenskega ljudstva. Iz naroda hlapcev je postal narod junakov, ki ga cenijo in spoštuje ves svobodoljubni svet. Pod njenim vodstvom se je naš narod izobrazil politično in vojaško tako, da je lahko začel težko in neenako borbo proti fašističnim velesilam. Nešteti so primeri junaštva in požrtvovalnosti vsega našega ljudstva: borcev, aktivistov, žen, mladine in celo pionirčkov, ki so prenašali težko pošto skozi številne sovražnikove zasede in tako rešili življenje mnogim tovarišem.

Se celo naše priletne mamice so aktivno sodelovale v osvobodilni borbi. Prinašale so hrano in pošto partizanom v gozdu tam, kjer je bilo vsako kretanje mladine sumljivo in nemogoče.

Ves narod je z navdušenjem pomagal naši vojski v borbi proti fašističnim okupatorjem in ji je tako ustvaril trdno in zanesljivo zaledje. Niti najhujši sovražnikov teror ni mogel zdrobiti neuklonljive volje našega naroda. Nasprotno! Čim več trpljenja je narod prestal, čim bolj ga je zatiral in preganjal sovražnik, tem bolj se je z ljubeznijo oklepala naše vojske in ji nesebično dajala vse, kar je imela.

Bili so pa tudi taki, ki so ves čas, ko se je narod bori, trpel in žrtvoval svoje imetje, služili okupatorju, do bro jedli in pili in si kopičili bogastvo na račun preganjanega naroda. Danes se pa trkajo na prsa, češ, koliko smo mi žrtvovali, ter rovarijo proti narodni oblasti, ker jim ne priznava njihovih „zaslug“. Ljudstvo samo jih pa zanika.

Vsi ostali pa, ki si niso umazali rok z brezvestnim spekulativstvom, ker niso prej v času borbe ali iz strahu ali pa radi oportunitizma za svobodo nič žrtvovali, naj vsaj sedaj v zadnji fazi borbe, borbe za obnovo razrušene domovine, popravijo to, kar so prej zamudili. Naj se vsaj sedaj odrečejo grdi sebičnosti in pomagajo z vsemi svojimi silami in tudi z materijalno podporo tem, ki so žrtvovali vse za svobodo in lepšo bodočnost našega naroda.

Soča.

Obisk pri naših ženah

Vedno so me mikala ona vrata, kjer je bil napis: Okrožni odbor antifašističnih žena za Gorico. Stala sem pred vrati in premišljala kot radoveden otrok, kaj neki se godi za temi vrati. Ob vstopu v sobo me je presenetila lepa in prijetno domača ureditev urada. Po stenah sem opazila razne napise v lepih tiskanih črkah. Napisj z vabilom na II. kongres žena se mi je bleščal z zidu kot spomin na lepe dni, ki sem jih nedavno preživela. V sobi je bilo polno žena iz mesta in okolice. Prinašale so denar, poročila, ter polne volje do dela odhajale. Med tem je vstopila tovarišica, ki se je udeležila kongresa v Ljubljani in nato v Beogradu in kmalu so se vsule okrog nje vse prisotne z vsemogočimi vprašanji. Tovarišica jim je pripovedovala in pripovedovala in poslušalkam ni ni hotelo biti nikoli dovolj. Vstopila sem v sosednjo sobo, ki

mi je prinesla novo presenečenje. Vladala je tišina in pri obeh pisalnih mizah sta sedeli tovarišici. Prva je pisala in sestavljala poročilo o delu žena ter se pripravljala na sestanke z njimi. Druga je študirala naše časopise in hlastno prebirala vse članke s kongresa. Ob pogledu na obe tovarišici sem se spomnila, da sem premmogokrat, kadar sem se pozno zvečer ozrla na okno te sobe, videla še luč, ki je izdajala, da nekdo še vedno dela v njej. Ko bi stene govorile, bi lahko premmogo poročale o tem nočnem delu naših žena, ki so se posvečile zgolj delu za borbo proti fašizmu.

Prav nič manj ne bi poročale stene druge sobe, kjer se nahajajo žene mestnega odbora. Takoj nasprotni vrati je razobešena v tej sobi Titova slika v lepem okviru s posebnim posvetilom pod sliko. To sliko so dobile kot nagrado za delo v mestu od Okrožnega odbora protifašističnih žena. Sedaj visi na steni kot simbol požrtvovalnega in težkega dela iz časov, ko je v naši Gorici še gospodaril okupator.

Odhajala sem iz teh sob vesela in polna zaupanja v naše žene, ki s svojim delom in mnogo doprinasajo borbi za dokončno uničenje fašizma.

Marinka

PRAZNIK SV. CIRILA

IN METODA V BRJAH

Brje, 8. julija 1945

Prvič v zgodovini smo v Vipavski dolini svobodno proslavili god prvih prosvetiteljev Slovan-skih Narodov, sv. Cirila in Metoda.

Brje so letos prvič praznoval svobodno god svojih cerkvenih zaščitnikov. Lansko leto se je tudi vršila proslava, toda sovražnik je bil tedaj še blizu in nedaleč je še pela strojnica. Letos pa strojnica ne poje več. Okupator in njegovi hlapci, domači izdajalci, so premagani in strti; sedaj plačujemo svoje zločine.

Edini zvon vabi župljane k službi božji. Službo božjo opravlja župnik Bajt iz Šmarji. Cerkev je prenapolnjena. Več tovarišev iz domače vasi, ki služijo v Titovi Armadi, je prišlo med svoje družine, da prisostvujejo slavnosti.

Program je bil preprost in kratak. Miting so otvorile mladinke, ki so lepo zapele „Naprej zastava Slave“. Posebno se je odlikovala pionirka, ki je z lepim poudarkom recitala „Zaostali ptič“. Mladinke so nato recitirale „Pozdravljeni Rdeča Armada“ in „Rdeča Zvezda“. Dve simpatični pionirki sta prav lepo podalili igrice: „Prodajalka Metka“. Dnevni program se je končal

Vprašanje kolonov

v naših krajih

V italijansko-slovenski obmejni pokrajini je še mnogo ostankov prastarega fevdalnega gospodarstva. V teh krajih se še vedno raztezajo ogromne grofije in veleposestva, katerih lastniki so večinoma Italijani ali Nemci, ki jim je bil fašistični režim pri njihovem nečloveškem izkoriščanju delovnega ljudstva vselej zelo naklonjen. Zaradi tega so bili ti potomci starih plemiških družin dosledno vsi navdušeni fašisti. Njihovi podložniki-koloni so italijanske in slovenske narodnosti in so mnogo doprinesli in žrtvovali za uničenje fašizma.

V italijanski fašistični državi o agrarni reformi seveda ni moglo biti niti govora. Koloni so morali oddajati svojemu gospodarju polovico ali pa še več svojega pridelka in so živeli v strahovitih pomanjkanju in socialni neenakopravnosti. Danes, ko so toliko pripomogli k uničenju zaso-vraženega fašizma, so po pravici lahko pričakovali, da bo prišlo do izboljšanja njihovega nezno-snega socialnega stanja. Naša narodna oblast je že pred popolno osvoboditvijo izdala na osvobo-jenem ozemlju nekatere ukrepe, ki izboljšujejo življenjske razmere kolonov, tako zlasti v Brdih.

Kakor poroča „Primorski dnevnik“ so kmetje v okolici Tržiča sami začeli razglabljati, kako naj uredijo svoje razmerje do gospodarjev. Ločijo se v tri skupine: prva zastopa stališče, da bi od pridelka dajali 25% ljudski oblasti, 10% propagandnim in tiskovnim ustanovam, ostalo bi porabili zase. Druga skupina je mnenja, da bi gospodarjem dali 25%, 25% organom narodne oblasti in političnim ustanovam, 50% pa bi pridržali zase. Tretja skupina pa, katerih je največ, zastopa stališče, ki ga je v tej stvari zavzelo glasilo Komunistične partije Italije „Unità“, da bi pridelovalcu pripadlo, če nima svoje hiše in živine 80%, če jo ima pa 67%. Kako se kmetje pri tem opredeljujejo, je največ odvisno od tega, kakšne gospodarje imajo. Najbolj izkoriščani so bili tisti, ki so na posestvih grofa Bentija, zagriženega fašista, ki se je umaknil v Rim. Poleg Badoglija je največji zemljiški posestnik v Italiji. Svoje kolone je hudo izkoriščal.

s prosto zabavo. Še pozno zvečer se je od daleč slišalo tovariše in tovarišice, ki so neprestano vzklikale tov, Titu in tov. Stalinu.

RAZIN

Agrarna reforma NA MADŽARSKEM

Medtem ko je Rdeča armada podila z madžarskega ozemlja zadnje ostanke nemško-fašistične armade, je začasna madžarska vlada izdala odlok o agrarni reformi. Uresničenje te reforme bo vogelni kamen spremembe vsega državnega političnega in gospodarskega življenja na demokratični podlagi. Likvidacija polfevdalne agrarne ureditve na Madžarskem bo izpodrezala najmočnejše korenine reakcije, ki je gospodarila v tej državi in do- ločala vso smer njene notranje in zunanje politike. Obenem bo uničena gospodarska osnova vseh teh sil, ki so s svojimi osvajačnimi stremiljenji stalno ogražale mir in varnost podo- navskih narodov.

Agrarna reforma naj uresniči večni sen madžarskega kmeta o zemlji. V spominu madžarskega naroda se je ohranilo ime legendarnega junaka Dozsa Györgya, ki je v začetku XVI. stoletja vodil močno kmečko armado. Njegovo vojsko so razbili, krvniki so ga posadili na „zareči prestol“, toda v srcih madžarskih kmetov ogenj borbe za njihovo zemljo ni ugasnil nikoli. Ta borba je trajala stoletja in se tesno prepletala z bojem madžarskega

naroda za svobodo in neodvisnost proti nemškim osvajačcem. Veleposestniki-aristokrate, ki so dobili te latifundije od avstrijskih cesarjev kot nagrado za izdajo madžarskih narodnih interesov, so delovali vedno na strani Nemcev proti lastnemu narodu.

V narodno-osvobodilni vojni 1848—1849. leta so se madžarski kmetje zbrali okrog Kossutha in razbili armado avstrijskega cesarja, ki so jo vodili madžarski fevdalci. Madžarska narodna skupščina je tedaj izdala odlok o osvoboditvi kmetov od tlačanskih dolžnosti. Toda po porazu narodno-osvobodilnega gibanja je zemlja ostala v rokah magnatov. Ti so usodo Madžarske še tesneje navezali na habsburško monarhijo in preko nje — po letu 1871. — tudi na imperijalistično hohenzollernsko Nemčijo. S porazom Nemčije v prvi svetovni vojni se je zrušila tudi glavna opora fevdalne reakcije in razbojniškega imperializma na vzhodu Evrope — Avstroogrska monarhija. Resen udarec je dobila tudi glavna opora habsburške dinastije — fevdalno gospodstvo nad zemljo. V vrsti držav, ki so zrasle na razvalinah Avstroogrske, je bila v prvih po-vojnih letih izvedena agrarna reforma in s tem je del veleposestniške zemlje prešel v roke kmetov. Toda na Madžarskem so, potem ko je reakcija s podporo od zunaj udušila narodni pokret 1918—1919. leta, veleposestniki

svoje latifundije obdržali nezmanjšane.

V naslednjih letih so vladajoči krogi od časa do časa zaigrali komedijo „agrarnih reform“, da bi pomirili rastoče nezadovoljstvo vasi. Rezultat vseh teh „reform“ je bil, da so nekaj deset tisoč hektarov najslabše veleposestniške zemlje oddali s skrajno neugodnimi pogoji malim kmetom.

Porazdelitev zemlje na Madžarskem je kazala izredno visok odstotek veleposestev in ogromne mase kmetov brez zemlje. Po podatkih uradne agrarne statistike iz leta 1945. je odpadlo 44,5% (4,7 milijona hektarov) vsega državnega ozemlja na šestnajst tisoč gospodarstev, katerih vsako je imelo več kot sto holdov površine (1 hold je 0,57 ha) in samo 12,6% (1,3 milijona hektarov) na 1,579.000 malih kmečkih posestev s po 5 holdi površine. Največ teh veleposestev je bilo dednih in v rokah 62 aristokratskih družin; skupna njihova površina je bila 823.000 holdov. Med temi latifundijami so bila največja posestva kneza Eszterhazyja s površino 209.000 holdov, grofa Festeticsa z 71.000 holdi, nadvojvode Karla Ludvika z 42.000 holdi, grofa Pallavicinija z 39.000 holdi itd. Pri 1688 latifundijah s površino vsaka več kot po tisoč holdov (skupaj 1.330.000 holdov) so na drugi strani našli 1,6 milijona poljskih delavcev in kmetov brez zemlje. Pomen te številke nam postane jasen, če upoštemo

vamo, da ima vsa Madžarska 8,9 milijona prebivalcev. Od treh milijonov poljedelskih delavcev, dninarjev in kmetov brez zemlje je bilo 1,315.000 takšnih, ki so po uradni statistiki „zaslužili“, a le 240.000 od teh je imelo stalen zaslužek, ostali pa so bili sezonski delavci, ki so imeli delo le tri do šest mesecev na leto, a nekaj jih sploh ni imelo določenega dela. Do prve svetovne vojne se je del siromakov izselil v inozemstvo, a po vojni je bila ta pot zanje zaprta. Vaška brezposelnost je postala težak bič za ves narod. Pritiskala je na nivo plač in mezd ne le poljedelskih, temveč tudi industrijskih delavcev.

Gospodarstvo veleposestnikov je uklepalo ves gospodarski, politični in kulturni razvoj dežele. Veleposestniki-fevdalci so bili popolni gospodarji v komitatih (okrožjih). Njih plačanci so sedeli v žandarmerijah, na sodiščih, v mestnih samoupravah. Kmetje brez zemlje so bili v na pol suženjski odvisnosti od veleposestnikov. Konec 50-ih let se je v madžarski literaturi pojavila smer „raziskovalcev vasi“. To so bili napredni pisatelji, ki so žigosali okrutnost in brezobzirnost veleposestniškega terorja in opisovali obupni položaj vaških siromakov, ki so obsojeni na fizično umiranje in propadanje.

Madžarski veleposestniki, ki so na ozemljih Češkoslovaške, Romunije in

Jugoslavije izgubili velik del svojih posestev, so bili zagovorniki imperia-listične in pustolovske politike osvaja-janja tujih, predvsem slovanskih oze-melj. Hoteli so uresničiti svoje načrte v zvezi s Hitlerjem in Mussolinijem. Pri teh so madžarski fevdalci iskali tudi podporo proti rastočemu nezado-voljstvu milijonskih množic vaških siromakov.

Potem ko je prišel v Nemčiji na oblast Hitler, so madžarski veleposestniki postavili za ministrskega pred-sednika Gömbösa — duševnega očeta madžarskega fašizma. Zunanja politika Madžarske se je odslej usmerjala po zunanji politiki držav osi. Mogočna organizacija „Madžarsko gospodarsko združenje“, je prilagodila poljedelstvo potrebam nemškega gospodarstva. Veleposestniki so z izvažanjem vseh živ-ljenjskih sokov iz madžarskega na-rodnega gospodarstva v Nemčijo imeli ogromne dobičke.

Strah pred boljševidzom je bil ob prelomu prvega četrstoletja glavni vzrok madžarske sovražne politike proti Sovjetski zvezi. Leta 1939. je konfiskacija veleposestev poljskih magna-tov v zapadnih pokrajinah Sovjetske Ukrajine in razdelitev le-teh med kmete v najneposrednejši bližini madžarske meje izzvala srd madžarskih velepo-sestnikov.

Konec prihodnjic

DROBNE NOVICE

* Časopis „New York Times“ poroča iz Dunaja, da so zavezniške oblasti pustili naciste na njihovih mestih. Prišlo je že tako daleč, da se slednji hvalijo, da bodo čez dve leti zopet vpeljali nacističen režim.

* Tudi v Zagrebu je bila delegacija sovjetskih žen najtopleje sprejeta.

* Vojaško sodišče v Zagrebu je proglasilo 45 smrtnih obsodb. Med temi so msgr. Hermogen Maksimov, patrijarh hrvatske pravoslavne cerkve, Jamet Milentje mufti v Zagrebu in škof anglikanske cerkvene družbe.

* Znani novinar Karl Benkovič je priobčil v švedskem listu članek, kjer se zavzema za pravice Slovencev na Koroškem in za združitev z Jugoslavijo.

* Maršal Tito je odpustil iz taborišča v Šabcu večje število četnikov, ki so bili v Mihajlovičeve odredih. Po večini so bili to kmetje, zapeljani od Mihajlovičeve propagande. Velikodušnost maršala Tita je napravila najboljši vtis.

* Ameriške oblasti bodo izročile čechoslovaškim oblastem bivše članke slovaške vlade, med temi tudi Tisa.

* Zakladni minister združenih držav Sev. Amerike Morgenthau je podal ostavko.

* ZDA in Anglija so priznale novo poljsko vlado.

* Mongolski ministrski predsednik je nenadoma došel v Moskvo. Njegov obisk bo najbrže v zvezi s sovjetsko-kitajskimi pogajanjmi, ki se vršijo te dni istotam.

* Iz Moskve javljajo, da se pripravlja znanstvena ekspedicija, ki bo odšla v arktične kraje.

* V Jugoslaviji je bila ukinjena vojna cenzura za civilno pošto v notranjem prometu.

* Iz Jugoslavije se je vrnila v Videm partizanska divizija „Italija“. Ta močna edinica je bila sestavljena iz bivših italijanskih vojakov, ki so se odločno borili v jugoslovanski osvobodilni vojski. Od 8. sept. 1943 dalje so prehodili preko 11.000 km. Sedaj bo divizija razpuščena.

* V več mestih zgornje Italije je delavstvo stopilo v štrajk. Velika draginja je prisilila delovne množice, da so vstopili v stavko. V nekaterih mestih so jim že zvišali plače.

* V Nemčiji morajo do 15. t. m. vsi oddati orožje. Po tem roku bo ustrelen vsakdo, pri katerem bi ga še našli.

* Zavezniški so aretirali soprogo bivšega poveljnika Gestapa Himmler Greto. Pripeljana je bila v Rim, kjer so jo internirali.

* V Bratislavi je zboroval vse-slovanski kongres. Za častne predsednike so izvolili Stalina, Beneša, maršala Tita, ter ministrske predsednike Poljske in Bolgarije.

* Zdi se, da bodo zavezniške države v kratkem priznale avstrijsko vlado na Dunaju, ki ji načeljuje soc. demokrat Dr. Renner.

* Medtem, ko zavezniške čete na Pacifiku prav dobro napredujejo in prizadevajo Japoncem občutno škodo, so ti začeli v Birmi ofenzivo tako, da so se morali zavezniški nekoliko umakniti.

* Predsednik Truman je odpotoval z velikim spremstvom v Evropo, da se udeleži konference „Teh“. Govori se, da bo gost angleške kraljeve dvojice, ter da bo prisostvoval seji obeh zbornic.

* Švedska in Norveška sta sklenili važno trgovsko pogodbo.

* Gestapovski oficir Hans Forster, ki ima na vesti množične umore v Libicah (Češka) je bil aretiran.

* Zavezniške oblasti so aretirale urednika komunističnega časopisa „Il Lavoratore“, ki izhaja v Trstu ter člana uredništva „P.D.“ Andreja Pagona in Borisa Grabnarja.

* Znana nacifašista, zločinca general SS čet Globotschnigg in Gauleiter bivšega našega ozemlja Rainer so prijeli zavezniški. Skri-vala sta se po koroških gorah. General Globotschnigg se je sam zastrupil. Rainer pa je bil spravljen na varno.

* V Trst je prispela prva ladja UNRRA z živežem za Jugoslavijo. Pripeljala je 6.500 ton pšenice, 400 ton moke in 400 ton fižola.

Tiskovni sklad

Za naš Tiskovni sklad so nam poslali pionirji iz Platinine 250.—Lir.

Nastanitev čet v Gorici

Obveščamo prebivalstvo, da je bil postavljen vojaški župan (Town Major) za mesto Gorico in okolico. Vsaka bodoča prošnja za nastanitev čet mora biti izročena vojaškemu županu v pisarni, ki se nahaja na Corzu Vittorio Emanuele 12 v Gorici.

Zaradi zagotovitve, da bodo vojaška stanovanja v redu vrnjena lastnikom, ko jih bodo vojaške edinice izpraznile, pozivajo lastnike tako zasedenih prostorov, da javijo na naslov gornjega urada podatke o zasedenih stanovanjih in imena vojaških čet ali oseb, ki so prostore zasedle.

Izvršni odbor za Gorico je, na ukaz zavezniške vojaške oblasti, izdal razglas, naj se do 8. julija do polnoči zbršijo oziroma odstranijo iz zidov, ki so obrnjeni proti javnim ulicam in cestam vsi napisi, slike, lepaki itd. To so napisali, slike, venčeni in italijanščini pozdravlja konec vojne in svobodo, pozdravljajo slovenske in italijanske borce, osvoboditelje Gorice, in njih voditelja maršala Tita, so napisali v čast padlim borcem za svobodo.

Gorica občuti pomanjkanje mleka in jajc. V času okupacije, ko je bilo mesto odtrgano od okolice, mleka skoraj ni bilo videti. Čim je

Izlet furlanskih antifašistov v Brda

Preteklo nedeljo je prišlo v Brda 50 furlanskih protifašistov iz Krmina in okolice na izlet.

Ob devetih zjutraj so dospeli k Peternele, kjer so si ogledali pogorišče, v katerem je zgorelo 30 živih ljudi. Od tam so šli proti Nožnem, kjer so si ogledali vse važne vojaške položaje iz časa ko so tukaj Garibaldinci skupno z našimi borci držali zasede in premagovali velike napore, mnogokrat bosi, slabo oblečeni in lačni. V Nožnem so imeli priliko videti razvaline domov, ki so jih Nemci požgali po borbah z Garibaldinci. Obiskali so nato planine pri Kobalarju, kjer je preteklo mnogo dragocene krvi najboljših sinov Brd in Furlanije, Slovencev in Italijanov. Ko so se vračali iz Kobalarja proti Koj-skemu jih je mladina v Vrhovljah ustavila in obsula s cvetjem. Podarila jim je mnogo sadja in sliko maršala Tita, kot simbol bratstva skovanega v skupni borbi. Sliko so furlanski protifašisti sprejeli z velikim navdušenjem in mnogimi vzkliki tovarišu Titu, vstavitelju bratstva in edinstva vseh narodov. Prav tako so bili z navdušenjem sprejeti v Koj-skem, kjer je imela pozdravni nagovor tovarišica Vidojka. Povdarila je velik pomen bratstva, sloge in edinstvo vseh narodov za krepko in uspešno borbo proti ostankom fašizma. Po kosilu, ki jim ga je pripravila mladina so tovariši iz Furlanije prepevali skupno z briško mladino slovenske in italijanske pesmi in vmes vzklikali iskrenemu slovensko-italijanskemu bratstvu. Italijanska in slovenska mladina je ta dan dokazala da bratstvo, ki je bilo skovano v najtežjih bojih in ki so ga utrdile žrtve italijanskega in slovenskega naroda, ni samo fraza ampak je resnična bratovska ljubezen.

Bratstvo se je izražalo v vsakem koraku in vsaki besedi italijanskih in slovenskih protifašistov.

Sledila je prosta zabava in ples. Proti večeru so se furlanski gostje poslovili in briško ljudstvo jih je priskreno pozdravljalo ter jim obljubilo, da se bo čimprej odzvalo njihovem povabilu v Furlanijo. Marta.

Z osvoboditvijo mesto prišlo zopet v stik s svojim podeželjem, to je meseca maja, ni manjkalo mleka za bolnike in otroke. Prvotna količina 200 litrov se je zvišala na 2200 litrov do 11. junija, ko je bila uvedena zavezniška vojaška oblast in demarkacijska črta na našem ozemlju. Cena je bila 8 lir za liter.

Jajca so prav tako zadostovala za bolnice in bolnike. V enem mesecu je prišlo, na pobudo prehranjevalnega odseka, 14 tisoč jajc po 8 lir eno na drobni prodaji. Prodaja jajc je sedaj skoraj popolnoma ustavljena.

„Stalingrad“

Končno smo tudi mi dosegli, da se bo pri nas vrtil film „Stalingrad“. Prva predstava bo danes, dne 14. t. m. v kino „Vittoria“.

ali da je potrebna tej vrsti dolga mlad, drugi pa kratka.

Sejati so tjavdan. In taki setvi je sledila borna žetev — klasje je bilo revno, prazno.

Med vojno pa so polja popolnoma zanemarili.

Treba jih je bilo obnoviti in poseliti z novimi vrstami rastlin, z dobrimi, zdravimi in za tla ter podnebje prikladnimi vrstami.

In tedaj je sklenila sovjetska vlada kratko in malo mobilizirati rastline vse zemeljske krogel. Vseposvdo, v vse kraje sveta je poslala ekspedicije nabirati armade najboljših, izbranih rastlin, ki naj bi služile sovjetski deželi.

Živa zbirka

Mobilizacije rastlin so izvedli že tudi prej v drugih deželah.

KMETIJSTVO

Ureditve o prodaji prašičkov za rejo

Opozarjamo vse lastnike svinj, da je prepovedana prosta prodaja prašičkov za rejo.

Prodajati se jih mora le potom Kmetijskih Odsekov Krajevnih Odborov, ki bodo predvsem skrbeli, da dobi vsak kmet iz kraja po enega prašička — kar jih je odveč, pa jih morajo javiti Okrajnemu Kmetijskemu Odboru, ki bo poskrbel, da jih razdeli najpotrebnejšim v posameznih občinah okraja.

Prodajna cena je določena v znesku 160 lir za kg. Lastnikom svinj bo razdeljena potrebna krma po maksimalni ceni.

K navodilom o zaščiti plemenske živine dodajamo naknadno še naslednje:

1. Strogo je prepovedano klanje telet, plemenskih krav in drobnic. Spregled je dovoljen le na podlagi izkazila živinozdravnika, ki ugotovi bolezen oziroma nesposobnost omenjenih vrst živali.

2. Vse teličke, katere kmetovalci sami ne morejo rediti iz utemelje-

nega vzroka, morajo to javiti krajevemu NO odboru. V slučaju, da krajevni NO odbor ne dobi kupca, bo za to preskrbel kmetijski odsek pri okrajnem, odnosno okrožnem NO odboru.

Telička je treba prijaviti vsaj 10 dni prej predno se ga misli oddati.

3. Telički se morajo rediti pred oddajo vsaj do 50 dni starosti.

4. Krajevni NO odbori naj vodijo strogo kontrolo nad živino, ki spada v njihovo območje ter so za vse nedostatke in nepravilnosti odgovorni ter podvrženi kazni.

V Trstu in tržaškem okrožju se je pojavila pasja steklina. Da se ta nevarna bolezen ne razširi in da se zaščiti ljudsko zdravje tudi v našem okrožju, smo prisiljeni izdati najstrožje odredbe. Zato odredjamo pasji kontumac za Goriško okrožje, to se pravi, da morajo biti do nadaljnjega privezani vsi psi. Redarji imajo dolžnost pobiti vse pse, ki se potikajo okoli na prostem.

O tej uredbi obveščamo vse lastnike psov.

Veterinarski odsek za Goriško okrožje.

PREHRANA

Delitev mila

Ta mesec se bo v Gorici delilo milo za pranje vsem javnim obratom, in sicer obrok, ki je določen za mesec julij. Zeleni boni se morajo dvigniti v teku t. m. pri občinskem prehranjevalnem uradu. Obrok se bo lahko dvignil samo v mestnih drogerijah. Opozarjamo, da zgubijo zeleni boni

veljavo dne 31. julija in se ne morejo več obnoviti.

Delitev petroleja

V običajnih razprodajalnicah v Gorici se deli svetilni petrolej na posebne izkaznice goriške občine za leto 1945. in sicer po en liter in na odrezek številka 5 omenjene izkaznice se lahko dvigne v teku tega meseca.

ŠPORT

Športno življenje dobiva v Gorici živahen razmah. Poleg bivših športnih društev, ki so ostala kot prej, se je ustanovila nova organizacija FIZKULTURA, katere namen je vzgojiti novo zdravo generacijo. FIZKULTURA bo skrbela za telesno vzgojo mladine in zajema poleg telovadbe tudi vsa druga športna udejstvovanja, nogomet, košarko, boks, pla-

vanje, balet, ples, itd. Vstop v novo ustanovljeno organizacijo je prost za vsakega, ki nima slabe preteklosti. Najbolj aktiven je dosedaj nogomet in košarka. Predvidevane turneje po Sloveniji takoj, ko se bodo mladinci dobro izvežbali. V boksu so že imeli preizkušnjo z Amerikanci in so se Goričani nad vse dobro obnesli. V plavanju so se tudi že pričele vaje. V tem športu se vadijo tudi pionirski. Danes se pričnejo baletne vaje. Mladinci se bodo vadili med drugim Titovo kolo.

KATOLIŠKA TISKARNA

TISKARNA IN KNJIGOVEZNICA

GORICA - RIVA PIAZZUTTA, 18

Sprejema

v fiskalno-ekonomske knjige, brošure, poslovne knjige in oša v fiskalno-ekonomsko stroko spadajoča dela

IZHAJA ENKRAT NA TEDEN — Urednik: J. KRISTIJAN BAVDAŽ — Za list odgovarja: ALOJZ BUDIN — Uredništvo in uprava: GORICA, Corso V. E. III., št. 5/II. — Tel. 377 — Izdaja lista je odobrena od P. W. B. Tisk KATOLIŠKE TISKARNE v Gorici

M. ILJIN:

DOMOVINA ŽITA

(Iz knjige „Priroda in ljudje“)

Mobilizacija rastlin

Prišel je gospodar. Takoj je začel urejati svoj dom.

Vsa dežela je bila opustošena od vojne, lakote in tifusa. Po glavni ulici Lenjingrada je rasla trava. Na železnicih se je pogosto dogajalo, da so vlakci običali, se iztirili, zgoreli. Med vojno so polja na gosto prerasli plevel, stepna trava in osat. V tovarnah je prevlekla stroje debela skorja rje.

Dela je bilo čez glavo.

Treba je bilo obnoviti na pol razrušene tovarne, mesta in železnice, treba je bilo preorati in posejati neobdelana polja.

A ni šlo samo za popravo starega poslopja.

Treba ga je bilo na novo prezidati. Nadar prebiraš stare časnike, se čudiš daljnovodnosti ljudi, ki so si upali sestavljati elektrifikacijski načrt za vso deželo v času, ko sta bila Lenjingrad in Moskva po celi tedne brez luči.

A kolika smelost je bila v tem, da so skoraj takoj po državljanski vojni začeli obnavljati polja in naložili so-vjetskim učenjakom izredno težavno nalogo: mobilizirati rastline celega sveta! Stoletja so sejali ruski kmetje po poljih brez izbire: plevel skupaj z žitom, okužena semena skupaj z zdravimi, manjredna skupaj z dobrimi, taka, ki so prikladna za neka tla, skupaj s takimi ki so prikladna za drugačna tla.

Na enem in istem polju je raslo po petnajst različnih vrst rži ali pšenice in nikomur ni bilo mar, da ena vrsta ne prenaša vročine, druga pa mraza ne,

ali da je potrebna tej vrsti dolga mlad, drugi pa kratka.

Sejati so tjavdan. In taki setvi je sledila borna žetev — klasje je bilo revno, prazno.

Med vojno pa so polja popolnoma zanemarili.

Treba jih je bilo obnoviti in poseliti z novimi vrstami rastlin, z dobrimi, zdravimi in za tla ter podnebje prikladnimi vrstami.

In tedaj je sklenila sovjetska vlada kratko in malo mobilizirati rastline vse zemeljske krogel. Vseposvdo, v vse kraje sveta je poslala ekspedicije nabirati armade najboljših, izbranih rastlin, ki naj bi služile sovjetski deželi.

Živa zbirka

Mobilizacije rastlin so izvedli že tudi prej v drugih deželah.

Prva dežela, ki je izvedla takšno mobilizacijo, so bile Združene države.

Poljedelsko ministrstvo Združenih držav je razposlalo svoje raziskovalce po vsem svetu. Menda ni dežele, ki je ne bi bili obiskali. S svojih potovanj so prinesli domov sto tisoč rastlin. Med njimi so bili: kaktusi brez bodic iz Argentine, breskve iz Kitajske, katerih sad je imel teže pol kilograma, divje lubenice iz puščave Kalahare, palme iz Brazilije, ki dajejo okusno maslo, silno redka rastlina iz Sijama, iz katere se pridobiva zdravilo za strašno bolezen — gobavost.

In še mnogo drugih redkih in čudovitih rastlin so prinesli raziskovalci v Washington.

Tako so sestavili velikansko zbirko. Toda to ni bila mrtva muzejska zbirka, herbarij s posušenimi travami, ampak živa, cvetoča zbirka, polna moči.

Iz tisočev rastlin te zbirke so se razvili gozdiči, polja in vrtovi. Danes so v Združenih državah skoraj prav vse kulturne rastline — tujezemke. Na ameriških poljih raste pšenica iz Ukrajine, ječmen iz Male Azije, riž z otoka Formoze, sudanska trava iz Afrike. V parkih, vrtovih in gajih cveto grmiči iz Kitajske in dateljnovne palme iz Sahare.

V Ameriki so skoraj vsi ljudje — potomci priseljencev iz drugih dežel. Prav tako so tudi rastline v Ameriki potomke priseljencev. Niti brazilska kava ni do rodu iz Brazilije, marveč iz Afrike. Področje med ameriški rastlinami ni tako mnogo. Najznamenitejše so krompir, bombaževica in koruza.

Nadaljevanje prihodnjic.